

לב הלימוד

תמצית וביאור של הלימוד, הלכות תפילה וברכת כהנים
מבית הרמב"ם היומי.

הלכות תפילה וברכת כהנים פרקים א - ז

פרק א

"ולעבדו בכל לבבכם" איזוהי עבודה שבלב? זו תפילה. אדם חייב מן התורה להתפלל לפחות פעם אחת ביום, להתחיל בשבח לבקש בקשות ולסיים בהודייה. כשראה עזרא ובית דינו שהעם מתקשים לבטא את תפילתם בלשון הקודש תקנו להם נוסח קבוע לתפילה - שלש ברכות ראשונות שבת, שלש אחרונות הודייה ואמצעיות בקשות. עוד תקנו שתי תפילות ביום כנגד התמידין, תפילת מוסף כנגד קרבן מוסף ותפילת נעילה ביום הכיפורים. תפילת ערבית נתקנה כרשות כנגד עיכול איברי התמיד אך עם ישראל קבלו אותה עליהם כחובה.

אדם רשאי להוסיף תפילות נדבה נוספות אך בתנאי שיחדש בהם. ציבור לא מתפללים נדבה ואדם לא רשאי להתפלל מוסף נדבה, ונחלקו הגאונים ביחס לתפילות נדבה בשבת ויום טוב.

נקודה להרחבה:

הרמב"ם כאן מסביר ששלושת הברכות האחרונות הם ברכות הודייה אף שלכאורה משולבות בתוכם בקשות. יש שחילקו בין ברכות שעיקרם בקשות לברכות שהבקשות באות כדי להודות.

פרק ב

תפילת החול מורכבת משמונה עשרה ברכות ועוד ברכת המינים שתוקנה כנגד הנוצרים הקדמונים. בשבתות וימים טובים מתפללים שבע ברכות, בראש השנה וביום הכיפורים ביובל תשע. בראש חודש מוסיפים "יעלה ויבוא", במוצאי שבת שחל בערב יו"ט "ותודיענו", בחנוכה ופורים "על הניסים", בתענית "עננו, בתשעה באב "נחם", ובעשרת ימי תשובה "המלך הקדוש" ו"המלך המשפט" ויש שנהגו להוסיף עוד תוספות.

בימי הגשמים מזכירים "משיב הרוח" בברכה שניה ושואלים גשמים, בארץ ישראל מז' מרחשוון ובארצות הסמוכות ביום ששים לתקופה [23 בספטמבר] בברכת השנים. בימות החמה אומרים "מוריד הטל" אך מקומות שצריכים גשמים בימות החמה שואלים גשמים בשומע תפילה.

כשאדם טרוד ואין לו זמן להתפלל תפילה שלימה מתפלל ברכה אחת מעין כל הברכות האמצעיות אך לא בימות הגשמים ובמוצאי שבתות וימים טובים.

כל תפילה נפתחת ב"ה' שפתי תפתח..." ומסתיימת ב"היו לרצון אמרי פי" ושלוש פסיעות לאחור.

נקודה להרחבה:

נהוג לצעוד שלש פסיעות קדימה קודם פתיחת התפילה, אך יש להיזהר לא לצעוד תוך כדי אמירת "ה' שפתי תפתח" מכיוון שכבר התחיל בתפילתו ואסור לו להפסיק בהליכה, אלא לסיים את הצעדים ואז להתחיל "ה' שפתי תפתח" במקום שבו מתפלל.

פרק ג

זמן תפילת שחרית מהנץ עד ארבע שעות, בשעת הדחק מעלות השחר ועד חצות מקבל שכר תפילה שלא בזמנה. זמן מנחה גדולה משש שעות וחצי עד תשע שעות וחצי ומנחה קטנה מתשע וחצי ועד השקיעה. זמן תפילת מוסף מלאחר תפילת שחרית עד שבע שעות ואם פשע מתפלל כל היום. זמן תפילת ערבית כל הלילה עד עמוד השחר, וזמן נעילה שיסיים אותה סמוך לשקיעה.

מי שנטעה ולא התפלל תפילה יכול להשלימה בתפילה שסמוכה לה ולהתפלל פעמיים. תפילת מנחה קודמת למוסף אך יש שהורו לא לעשות כך בציבור.

לב הלימוד

תמצית וביאור של הלימוד, הלכות תפילה וברכת כהנים
מבית הרמב"ם היומי.

נקודה להרחבה:

כל השעות המוזכרות הם שעות זמניות. מחלוקת גדולה היא האם לחשב את השעות מהנץ החמה ועד השקיעה (שיטת המג"א) או מעלות השחר ועד צאת הכוכבים (שיטת הגר"א ובעל התניא).

פרק ד

חמישה דברים מעכבים את התפילה:

1. **נטילת ידיים** (וכשאין אפשרות מספיק לשפשף את הידיים בדבר אחר).
2. **כיסוי הערווה** - לכתחילה יש צורך גם בכיסוי הלב.
3. **טהרת המקום** - הרחקה מצואה בדומה לקריאת שמע ואם התפלל במקום צואה חוזר ומתפלל.
4. **דברים המבלבלים את הכוונה** - לא יתפלל כשצריך לנקביו ולא יגהק ויפהק.
5. **כוונת הלב** - כל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה. יפנה ליבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה. לא יעשה תפילתו כמשוי ולכן ראוי שישב מעט לאחר התפילה. שתוי ששתה רביעית יין לא יתפלל מפני שלא יכול לכוון. צריך לחזור על תפילות נדירות לפני שמתפלל אותם כדי שלא ייכשל. המנהג הפשוט בספרד ושנער לרחוץ מטומאת קרי קודם התפילה. המהלך במקום סכנה מתפלל ברכה אחת "צרכי עמך ישראל מרחוין..." אבל לא נחשבת לו כתפילה.

פרק ה

שמונה דברים צריך להיזהר בהם לכתחילה:

1. **עמידה** - בחולה הקלו שיתפלל על צידו ואף שיאכל קודם התפילה (והרעבים והצמאים בכלל החולים).
2. **תפילה לכיוון המקדש** - בחו"ל לכיוון א"י, בארץ לכיוון ירושלים, בירושלים לכיוון המקדש ובמקדש לכיוון קדש הקדשים.
3. **לעמוד כעבד לפני רבו** - רגלים צמודות, ידיים כפותות על ליבו עיניו למטה ומחשבתו לקב"ה.
4. **לבוש ראוי** - יתלבש כדרך שמתלבשים אנשי המקום כשעומדים לפני הגדולים. לא יאחז חפצים בידו או על ראשו מכיוון שמפריעים לכוונתו.
5. **מקום ראוי** - יעמוד במקום נמוך, עם חלונות ויפנה את ראשו כלפי הקיר. יקבע מקום לתפילתו ויתפלל בבית כנסת מסודר. אסור לישב בצד המתפלל או לעבור לפניו אא"כ הרחיק ארבע אמות.
6. **קול ראוי** - משמיע לאזניו בלחש ולא יגביה קולו אא"כ לא יכול לכוון אחרת ולא עומד בציבור.
7. **כריעה** - כורע בתחילה וסוף של ברכה ראשונה ושל ברכת מודים ובסיום התפילה (ופוסע שלש פסיעות ונותן שלום לשמאלו שהוא ימין השכינה ואח"כ לימינו). כורע עד שיהא נראה ככורע בכל כוחו.
8. **השתחויה** - לאחר תפילת י"ח נופל על פניו ואומר דברי תחנונים. יש שהיו נוהגים להשתחוות ממש ואין לעשות זאת על אבנים שלא במקדש. אין חובה ליפול אפיים במקום התפילה דווקא. אין נפילת אפיים בשבתות ובמועדים וכדומה.

נקודה להרחבה:

טעות נפוצה שלאחר הפסיעות בסיום התפילה חוזרים שלש פסיעות קדימה. הגמרא ביומא מכנה מעשה זה "ככלב שב על קיאו" ולהלכה יש להמתין עד לקדושה ולפחות עד לתחילת חזרת הש"ץ.

לב הלימוד

תמצית וביאור של הלימוד, הלכות תפילה וברכת כהנים
מבית הרמב"ם היומי.

פרק ו

אסור לאדם לעבור אחורי בית הכנסת בזמן התפילה אפי"כ שלא יחשדו בו כגון שיש עוד בית כנסת בעיר. המתפלל ביחיד יכול להאריך בתפילתו ולהוסיף בקשות אך בציבור לא יאריך יותר מדי. אסור לעשות מלאכות או לאכול כשהגיע זמן התפילה שחרית וכן במנחה וערבית שמא ישכח להתפלל. בזמן התפילה לא יפסיק אלא משום סכנת נפשות. נשים ועבדים וקטנים חייבים בתפילה, אך כל שאר האנשים שפטורים מק"ש פטורים גם מתפילה. נקודה להרחבה:

נחלקו הפוסקים האם החיוב של נשים בתפילה דומה לחיוב של הגברים וממילא חייבות בשחרית ומנחה (ערבית לא קבלו עליהם), או שמא חייבות רק בתפילה מדאורייתא, ללא נוסח מוגדר וללא זמנים, ומספיק שיברכו ברכות השחר.

פרק ז

חכמים תקנו ברכות שיש לאמרם בכל יום: ברכת המפיל קודם השינה, ברכת "להי נשמה" כשמתעוררים, ושאר ברכות השחר כל אחת בזמנה - כששומע תרנגול "הנותן לשכוי", כששובש "מלביש ערומים" וכן שאר ברכות השחר. "אשר יצר" ביציאה מבית הכסא, וברכות התורה קודם הלימוד. אם לא עשה אחד מהדברים לא מברך את הברכה עליו - אם ישן עם הבגדים לא מברך "מלביש ערומים" וביום הכיפורים ותשעה באב שאסור להתרחץ לא מברך "על נטילת ידיים" ו"המעביר שינה". יש שנהגו לומר את כל ברכות השחר בכל מקרה בבית הכנסת וטעות היא. נהגו העם לקרוא פרקים מספר תהילים בכל יום ותקנו חכמים ברכה לפנייהם ("ברוך שאמר") ולאחריהם ("ישתבח"). חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום. בשבתות וימים טובים צריך להשלים מאה ברכות מברכות הפירות. נקודה להרחבה:

1. שיטת הרמב"ם שברכות השחר נתקנו על מעשים מסוימים ואין לברך ללא שעשה אותם, אך שיטת חלק מהראשונים וכן נוהגים להלכה שהברכות נתקנו על מנהג העולם ולכן גם אם הוא לא עשה את המעשים המחייבים, מברך.
2. הרמב"ם פוסק בפרק זה שיחיד לא יכול לומר את הקדושה שבברכת יוצר, אך בתשובה חזר בו הרמב"ם ופסק שדווקא את הקדושה שבחזרת הש"ץ לא יכול לומר אך את שאר הקדושות אומר אף ביחיד.